

La independència (de Catalunya) i l'universal

Josep Maria Forné i Febrer

Professor de l'Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida

Qüestió de principis

Escriure un article sobre la independència política, i en concret sobre la independència política de Catalunya, des de la formació en filosofia i prenent posició personalment sobre la qüestió, en una publicació confessional i de solera, però no apologètica, sinó de reflexió, com ho és *Qüestions de Vida Cristiana*, és un repte. Cal dir coses que siguin honestes amb les pròpies conviccions i amb la recerca de la veritat, que facin reflexionar tothom i que contribueixin en un moment singular de la història del nostre país.

L'universal i el concret

És coneguda la pintura de Rafael *L'escola d'Atenes*. Al bell mig, els dos autors principals del món antic, i quasi podríem dir de la història del pensament occidental (als quals caldria afegir, lògicament, altres autors posteriors). Són Plató i Aristòtil. Plató assenyalava amb el dit cap amunt, cap al cel, cap al món de les idees, mentre Aristòtil assenyalava cap a baix, cap a la terra. En el món de les idees hi trobaríem els universals, les idees que de forma única expliquen la diversitat del món sensible. D'altra banda, aquest, el món sensible, el món assenya-

lat per Aristòtil, és ple de diversitat i de canvi. La dialèctica que representen Plató i Aristòtil no s'esvaeix en els seus escrits, en les seves reflexions, ni en el seu temps. El pensament treballa, encara avui, dialècticament en aquesta contraposició del general i l'universal amb el divers i concret.

La posició que adoptarem aquí entorn aquesta dialèctica és que no hi ha universal sense el concret. No es nega l'existència de l'universal, però sense el concret empíric l'universal no existeix. Per exemple, l'ésser humà no existeix sinó és en la seva determinació de persona rossa, morena o pèl-roja, i essent totes humanes. Algú pot ser molt *platònic* i defensar que cap d'aquestes concrecions siguin verament l'ésser humà. Però qui acaba defensant aquesta posició, sovint, i de forma deshonest, quan li demanes que et descrigui l'universal, acaba descrivint-te la seva pròpia forma concreta. En tenim moltes lliçons al llarg de la història. Alguns rossos han pensat que l'autèntic ésser humà havia de ser ros, i alguns, fins i tot, que aquest "ésser humà" parlava la seva llengua. Hi ha qui és pensa, i comet l'error de creure; que hi ha llengües més universals que altres. La història ens ha ensenyat que l'absolutització de la pròpia concreció porta massa horrors com per mantenir-la. Per tot això, i molt més, entenem que la diversitat dels concrets no és un problema, sinó una riquesa que permet que existeixi l'universal i s'enriqueixi.

També podria ser que algú defensés que només existeixen els concrets sense la seva relació amb l'universal, i que aquest és una construcció mental o nominal. Aquest plantejament acaba duent a un relativisme en el qual tot s'hi val, amb els seus consegüents greus perills. És per això que gosem defensar el plantejament de l'existència d'universals, és a dir, de models, i en el cas que ens convoca en aquest article, d'una definició d'ésser humà i de cultura (per més difícil que siguin les seves elaboracions per l'antropologia filosòfica o cultural). Definicions que mostren tota la diversitat de concrecions que ens permeten identificar-los. Això valdria per cada ésser humà, i per cada cultura. Afirmem que malgrat les dificultats és possible definir la cultura; que s'expressa en tota la diversitat cultural que existeix, ha existit i existirà, així com es possible definir l'ésser humà.

És millor la definició de la universalitat des d'una concreció real, que presentar-se com a defensor del cosmopolitisme com a defensa d'una mena d'universal sense concret. Simplement perquè aquest no existeix.

Tota cultura i tot ésser humà, per tant, existeixen sense cap superioritat en relació a cap altre. Senzillament són formes concretes de la definició universal.

Cosmopolitisme, universalisme, provincianisme, anacronisme i individualisme.

Havent explicitat la posició que es defensa en aquest escrit al voltant de la relació entre l'universal i el concret, ara toca assenyalar algunes formes que anomenem malalties en aquesta relació. Es tracta de formes en les quals o bé s'anul·len l'un o l'altre, l'universal o el concret, o bé es neguen de forma perversa, és a dir, capgirant allò que pretesament defensen. Per exemple, des d'una volguda defensa de l'universal, el que es fa es defensar la pròpia concreció o identitat, o a l'inrevés. Cadascuna d'aquestes formes té les seves raons i les seves conseqüències.

Començarem pel ***cosmopolitisme***, i per una anècdota històrica real. A finals de la segona mundial molts alemanys s'avergonyien de reconèixer-se com a tals, és a dir, com a alemanys. Quan se'ls preguntava d'on eren deien que eren ciutadans del món. Qui n'estava al cas, en sentir-los en comprenia que, definint-se així, com a ciutadans del món, sabíem que eren alemanys. Ciutadans del món era un eufemisme que permetia dir d'on eren tot evitant la vergonya de dir-se alemanys. Avui els temps han canviat i, en el cas dels alemanys, l'anècdota ja no seria vàlida.

Més enllà de l'anècdota, però, podem dir que això de ciutadans del món, i el cosmopolitisme que hi és associat, és una estratègia per

defugir la pròpia concreció, o per contraposar-se concrecions exaltades. Al començament de la reflexió que proposem dèiem que no hi ha universal sense la seva concreció. Tampoc ciutadans del món sense la seva determinació lingüística i cultural. No hi ha cap ésser humà que no parli llengües concretes. No hi ha una llengua universal, i no hi ha ciutadans del món sense més detalls. Necessitem una determinació geogràfica, cultural i de totes les altres formes possibles per les quals en concretem els humans. La definició de “ciudadà del món” és una opció política que té intenció. Segons els context en la qual s’usa el terme, prendrà una intenció o altre: fugir de la vergonya o fugir d’una certa falsa modèstia que indica prepotència.

Cal acceptar, però, la bona voluntat d’alguns que es diuen ciutadans del món, i ho fan per tal de reivindicar que no hi hagi cap forma concreta de determinació, cap nació o cultura superior. Però per mantenir aquesta bona voluntat seria més convenient definir-se a partir de l’una o l’altra concreció, amb voluntat de reivindicar la igualtat de totes les determinacions i l’interès per totes les altres formes sense diferències. És millor la definició des d’una concreció real que no la de ciudadà del món i presentar-se com a defensor del cosmopolitisme, d’una mena d’universal sense concret. Simplement perquè no existeix. Tan sols potser existiria en una determinada classe social que té un poder econòmic que li permet viatjar amb les comoditats de la pròpia concreció. Llavors el cosmopolitisme és un eufemisme de diferenciació social o classisme.

Quelcom semblant passa amb el tema de l’**universalisme**, o avui **globalisme**. Reivindicar l’interès per tota forma de la determinació humana no pot menystenir l’interès per la pròpia concreció per evitar contradir-se. És cert que els darrers anys, i en particular la darrera dècada, s’ha creat una mena d’il·lusió per la qual el món s’ha fet un de sol i sembla que s’hagin esborrat les diferències. Una vegada més d’aquesta globalització (i en certa manera l’universalisme) no són més que el triomf d’una determinada concreció cultural (i comercial) que pretén imposar-se com a única. La resposta a aquest fenomen és l’emergència d’allò local com a reivindicació, i la necessitat d’identificacions properes i conegudes que donin sentit a l’existència.

Hi ha formes culturals que es veuen a si mateixes com a inferiors al costat d'altres, és a dir, tenen sentiments provincians envers l'altra. Se senten *províncies*.

Hi ha, també, altres formes perverses de la relació universal-concret. El **provincianisme** n'és una. Entenem per provincianisme la consideració que fa una forma concreta de l'universal d'ella mateixa com a inferior a altres formes concretes. No només hi ha concrecions que se situen per damunt d'altres, sinó que n'hi ha que se situen elles mateixes per sota. Segurament hi ha raons que expliquen aquest sentiment d'inferioritat: el pes demogràfic, el poder polític, la dependència i subordinació al llarg del temps a formes culturals imperialistes i que es creuen superiors, etc. Totes aquestes circumstàncies podrien explicar que hi hagi formes culturals que es vegin elles mateixes com a inferiors al costat d'altres, és a dir, tingui sentiments provincians envers l'altra. Se senten *províncies*. Gosem posar aquest plantejament com una forma de perversió del que entenem que ha de ser (l'acceptació de l'universal en el concret en tota la seva diversitat) perquè la veiem com un trànsit cap a la pròpia desaparició. És una forma d'eutanàsia per la qual desapareixen certes cultures i llengües. Si a aquesta forma d'eutanàsia, i per tant de relació no sana, se li afegeix la voracitat de formes imperialistes, la desaparició pot ser força immediata. Aquesta és la situació de certs sectors del valencianisme, que situen la concreció cultural i lingüística pròpia com a concreció de la concreció espanyola, tot per evitar el reconeixement de la concreció compartida amb la catalana i per assumir l'assimilació ràpida a la cultura i llengua hispànica.

Així mateix, voldríem assenyalar una altra forma tramposa d'acceptar la riquesa de la diversitat de concrecions de l'universal: la que diu que és **anacrònic** defensar la diversitat de concrecions quan els temps ens porten a reduir-les a aquelles formes que al llarg de la història i de l'evolució s'han manifestat més expansives i més competitives. Com si el nombre fos garantia de competitivitat. Tenim tendèn-

cia a transportar models explicatius d'un camp del saber a un altre amb absoluta frivolitat. Ens imaginem les cultures competint per la subsistència, com un cert model evolucionista ens ha volgut explicar l'evolució de les espècies vivents. Més aviat, si volem mantenir el paral·lel amb el model biològic, avui l'evolucionisme ja no fa arquejaments en forma d'arbre a la inversa, com si tot apuntes a una espècie final. Ben al contrari, l'evolucionisme tendeix a explicar que l'evolució es representa millor amb un arbre dempeus, ple de branques que cada cop es diversifiquen més. L'anacrònic és, al contrari, pensar que la diversitat no és riquesa i fruit de l'evolució.

En darrer lloc, cal anotar la forma perversa de la relació de l'universal amb el concret que suposa l'*individualisme*. Una mica al contrari de les formes anteriors, en aquest cas no es tracta d'afirmar una forma universal única com a vàlida, sinó just a l'inrevés, afirmar que només hi ha concrecions sense cap mena d'universal. És la versió segons la qual les comunitats, les col·lectivitats són vistes com a invents, i s'afirma que l'únic que hi ha realment són individus, ciutadans concrets. El perill que té aquesta forma és l'egoisme que porta implícit, amb la negació de cap forma de bé comú. Aquest plantejament afirma que l'individu existeix sense necessitat de cap relació ni determinació pel comú. Com si algú aprengués mai a parlar sol i pogués decidir quina llengua és la que li permet parlar. Sense la necessitat de negar l'existència d'interessos particulars, i la capacitat de decidir cadascú en la seva vida, ningú no es pot explicar sense una referència a la seva comunitat, que no és més que una concreció de l'universal. Tots hem après a parlar en una llengua determinada. Després decidim aprendre'n d'altres, quan no ens les imposen, per bé que quantes més llengües parlem millor: més concrecions diverses podrem conèixer.

El cas català al món: no és excepcional però sí singular

Situats els conceptes, ara toca parlar de la concreció que significa el cas català. Què és la cultura catalana? Quin lloc ocupa el cas cata-

L'existència de la forma diversa de la llengua i cultures catalanes, se li afegeix la voluntat de reivindicar-se com a concreció de l'universal al mateix nivell que les altres concrecions reconegudes internacionalment.

là ? La cultura catalana és una forma concreta de l'universal. La llengua catalana és una determinació de l'universal lingüístic. Aquesta és la tesi que aquí defensem. Hi ha qui, però, fa de la cultura i la llengua catalanes una concreció no de la cultura universal, sinó una concreció de la cultura espanyola i hispànica. Ja tenim servit el problema. Hi ha qui identifica la cultura espanyola i hispànica com una concreció de la cultura universal o, senzillament, hi ha qui és més agosarat i l'identifica directament amb la cultura universal. Si ens quedem amb els més moderats, aquells que diuen i pensen que la cultura espanyola i hispànica és una concreció de la universal, n'hi ha que pensen i diuen que la cultura catalana n'és una forma concreta, una subdivisió de la concreció espanyola i hispànica. Llavors es plategen dues possibilitats, acostar-se cada cop més al model espanyol i hispànic fins diluir-s'hi, o mantenir la particularitat, però sempre per sota de la concreció de l'universal que és la forma pròpia de la cultura i llengua espanyoles. Així, creuen que la llengua i cultura espanyoles i hispàniques són més universals que la catalana, que n'és una subforma. Es tracta del "*regionalismo bien entendido*".

Com ja hem dit, aquí defensem, no per capritx sinó amb arguments i fets, que la cultura i llengua catalanes són formes concretes de la cultura universal, al mateix nivell que la resta de llengües i cultures, i per tant al mateix nivell que la llengua i cultura espanyoles. Sembla una obvietat dir-ho, però no ho és per tothom. Ni pels uns ni pels altres, sigui per les inclinacions superbes i imperialistes d'uns, o sigui pels complexos d'inferioritat, o de síndromes d'Estocolm, dels altres.

Certament hi ha altres casos semblants al cas català en la seva relació amb la llengua i la cultura espanyoles. Per exemple, la gran majoria de llengües i cultures diverses de França es veuen com a pe-

culiaritats regionals, subordinades a la forma universal francesa, també identificada com a concreció de la cultura universal, o pels més agosarats, directament expressió de la cultura universal. Podríem anar-ne trobant molts altres exemples arreu. Però en aquesta similitud de conflicte entre relacions i jerarquies de la concreció de l'universal, el cas català és força singular (tot i que no únic). La singularitat del cas català és que pateix un conflicte en la jerarquització de la seva concreció que es resisteix amb força de ser diluïda o bé subordinada. A l'objectivitat de la nació, la llengua i la cultura, se li afegeix la subjectivitat de la voluntat d'una gran majoria dels seus membres. És a dir, a l'existència de la forma diversa de la llengua i cultures catalanes, se li afegeix la voluntat de reivindicar-se com a concreció de l'universal al mateix nivell que les altres concrecions reconegudes per les vies acceptades internacionalment. Aquesta és la singularitat catalana, que s'expressa amb contundència avui reivindicant la presència entre les concrecions universals acceptades "oficialment", amb la voluntat de ser i assolir un estat propi i independent, de forma majoritària entre la seva població (si més no el mapa polític propi així ho indica, ja que encara no és permesa la pregunta directa sobre aquesta voluntat). Llavors, l'estat propi i independent no vol dir res més que gaudir del reconeixement pels altres, en el mateix nivell –amb totes les limitacions que es vulgui– d'universalitat.

La independència política, l'estat propi i la nació

El món no sempre s'ha organitzat políticament com ho fa avui. L'organització política a través de l'estat modern ve de segles enrere, però no té els seus orígens al principi dels temps. La modernitat la podem anar arrelant més i més enrere, però segurament que la versió moderna de l'organització de l'estat es pot datar entre la revolució anglesa del XVII i la francesa del XVIII. En aquells 100 anys, aproximadament del 1688 a 1789, hi ha l'origen de l'estat modern que va associat amb la idea de sobirania nacional, enfront de l'absolutisme. La nació és el poble que caldrà identificar amb l'estat. La sobirania

Si parlar d'interdependència serveix per barrar el pas a les aspiracions d'una comunitat, i negar-li allò que el negador manté amb orgull i arrogància, aleshores, caldrà mantenir la paraula independència.

del poble fonamenta i legitima l'estat, que s'identifica amb la nació. Els estats moderns han pretès fer coincidir aquests conceptes de tal manera que no han tingut gaire escrúpols en voler homogeneïtzar la població del seu territori en una sola forma concreta de cultura i en una única llengua. Sense anar gaire més lluny, va ser al segle XIX, després de la revolució francesa, que la pressió per eliminar les formes culturals i lingüístiques diferents de la francesa a l'estat francès (entre elles la catalana de Catalunya Nord) fou més intensa.

La independència política fins a finals del segle XX s'ha entès sovint com la sobirania plena de la nació enfront la resta d'estats; en totes les vessants possibles: econòmica, militar, cultural, lingüística, etc. Avui, a principis del segle XXI, però, aquest model ha entrat en crisi per la globalització econòmica, el desenvolupament tecnològic (també, i especialment, en el camp militar), i els importants moviments de població per tot el globus, així com per la mistificació cultural arreu. Això no vol dir que l'estat no continuï essent la forma d'organització política de referència. Pot haver perdut poders importants que el definien, però en manté d'altres que el situen, encara, plenament com a unitat d'organització política. Així com podem definir la cèl·lula com a unitat anatòmica d'un organisme, l'estat ho és de l'organització política del món contemporani.

Algunes veus prefereixen parlar d'interdependència més que d'independència. Si això és per explicar que els estats han vist afeblit el seu poder sobirà perquè cap estat avui al món s'explica per si sol (i si n'hi ha algun, resulta ser dels més pobres i mancats de desenvolupament), hi estem d'acord. No parlem d'independència, sinó d'interdependència entre estats al món. Però si parlar d'interdependència serveix per barrar el pas a les aspiracions d'una comunitat, i negar-li allò

que el negador manté amb orgull i arrogància, aleshores caldrà mantenir la paraula independència. Val la pena fer aquesta reflexió perquè al nostre país sovint hi trobem aquest orgull i arrogància per part de qui nega la conveniència de la independència política, és a dir, la de convertir-nos en unitat d'organització política, o sigui, tenir estat propi.

Per què convé tenir estat propi ? Perquè si l'estat al qual es pertany no dóna possibilitat de ser una concreció directa de l'universal, sinó que pretén decimonònicament diluir-nos a una subforma de la seva concreció, o simplement fer desaparèixer aquella diferent concreció, no hi ha altra possibilitat de sobreviure. Hi seria, aquesta possibilitat, en un estat que s'organitzés de tal forma que aixoplugués diferents concrecions sota una mateixa legalitat: l'estat plurinacional. Però aquest ha resultat impossible a l'estat espanyol i a l'estat francès. Ambdós, amb perícies diferents, han intentat el mateix: subjugar tota concreció de l'universal diferent a la matriu castellana i francesa. Tots els intents de posar al mateix nivell les diverses concrecions de l'universal dins de aquests estats han fracassat. Ara resulta una qüestió de supervivència cultural, lingüística i econòmica. No només Catalunya competeix al món sense estat, sinó que té un estat en contra. Per això ens cal un estat propi, amb totes les limitacions polítiques que tinguin els estats interdependents, però tampoc amb més. Ens cal un estat al mateix nivell que la resta d'estats del nostre entorn europeu, i fins i tot de la resta del món.

El nou estat català, però, haurà d'evitar els errors de tots els estats que han volgut homogeneïtzar la seva població sota una determinada cultura i llengua, i no han sabut respectar els drets de les minories nacionals. La diversitat cultural i lingüística haurà de ser protegida de la forma que no ho han sabut fer els estats dels quals es vol separar.

Per què volem la independència els catalans ?

Creiem que hi ha dues motivacions principals per voler la independència de Catalunya: l'econòmica i la cultural o identitària (enca-

No només Catalunya competeix al món sense estat, sinó que té un estat en contra. Per això ens cal un estat propi, amb totes les limitacions polítiques que tinguin els estats interdependents, però tampoc amb més.

ra que avui aquesta paraula tingui crítics ferotges). És cert que són dues motivacions que poden tenir vida per si mateixes. Hi ha independentistes a Catalunya que no pretenen altra cosa que una prosperitat econòmica i un benestar que l'estat espanyol avui nega –i no només nega sinó que priva de poder assolir per colonialisme econòmic. També hi ha independentistes que ho serien encara que fos al preu de tenir nivells econòmics inferiors, ja que el que es pretén és garantir la identitat cultural i lingüística pròpies. És a dir, es vol viure la concreció pròpia de l'universal sense cap humiliació provinciana ni perill imperialista que l'esborri. Així mateix, i creiem que són majoria, hi ha independentistes per totes dues raons: la cultural i l'econòmica, perquè si bé les dues raons poden tenir vides separades, també poden tenir vida paral·lela, i fins i tot interdependent. No obstant, a aquestes dues motivacions en podem afegir altres que no per menys publicades no vol dir que siguin menys rellevants.

És en aquestes altres motivacions que ara ens agradaria aturar-nos, i amb elles acabar la reflexió. El president Macià associava, a la motivació de la prosperitat econòmica, la justícia social, la llibertat política i la glòria espiritual. Les paraules i els termes que usem per referir-nos al conceptes noten el pas del temps. Això de “glòria espiritual” avui difícilment ho diríem amb la mateixa valentia que ho va fer el president Macià ara farà un segle. Potser avui faríem servir termes com l'exemplaritat moral. Que Catalunya sigui sobirana políticament és desitjable per la prosperitat econòmica que li hem de suposar, ja que podrem decidir sobre els propis recursos i administrar-los en funció de les pròpies necessitats. També és desitjable perquè ens permet imaginar una bona salut per a la nostra llengua i cultura, sense haver de patir que ens vulguin espanyolitzar. Així mateix, i cal subratllar-ho,

la sobirania política és desitjable ja que ens ha d'obligar a una justícia i benestar socials que avui no tenim. Per assolir els objectius de justícia i benestar socials caldrà tanmateix un compromís polític explícit que no garanteix per ella mateixa la independència. Entenem que hi hagi qui vulgui que aquest compromís s'expliciti ensems amb el de la sobirania política. El que no acabem d'entendre, però, és que hi hagi qui negui o dificulti la independència política perquè hi pugui haver dubtes sobre aquest compromís. En canvi, negant o dificultant la independència, s'està afermant la dependència política a Espanya, que ja ens ha demostrat que no té cap interès per la justícia social ni la pot garantir de cap manera perquè en la seva mateixa arrel hi ha la negació de la diferència d'una societat com la catalana.

Resta comentar breument la quarta motivació de la independència política, la de la glòria espiritual, que deia Francesc Macià, o de l'exemplaritat moral que podríem dir avui. Particularment ens sembla fonamental. Ens referim a la possibilitat de ser motor de millora del món. Des de la dependència política és impossible ser referent exemplar pel món. Per exemple, no es pot ser solidari quan no pots administrar els teus recursos i són els altres qui ho fan. La solidaritat implica la capacitat de decidir lliurement. De la mateixa manera és impossible poder aportar exemple i solidaritat al món sense independència. Cal disposar de la voluntat pròpia per poder aportar exemple i solidaritat al món. Per això és necessària la sobirania. És a dir, no només pel que hi guanyarem les catalanes i els catalans ens interessa la independència, sinó també pel que hi guanyaran els altres, pel que hi guanyarà el món. Aquesta motivació permet pensar en l'aportació de la nostra concreció a l'universal. I per expressar-la usarem les paraules d'un altre dels forjadors de la nostra pàtria: Pompeu Fabra. Quan algú diu millor que un mateix el que vol dir, cal citar-lo i prou: "Només tindrem el que sapiguem guanyar. Cal reconèixer tots els nostres recursos i estudiar llurs possibilitats. No tenim un nacionalisme estret. Vivim de cara al món i si volem la plena sobirania per al nostre poble és per millorar la qualitat dels nostres conciutadans i per obtenir que Catalunya, intensament civilitzada, pugui oferir una efectiva col·laboració en l'obra de

La solidaritat implica la capacitat de decidir lliurement. És impossible poder aportar exemple i solidaritat al món sense independència.

millorament i progrés de la humanitat” (30 de novembre de 1930). Amb la voluntat de beneficiar-nos, però sobretot de millorar l'universal del qual som concreció, volem que la nostra identitat hi contribueixi essent lliure políticament.